
Teatr – współczesna kultura polska

Wielcy twórcy teatru polskiego szukali sprzyjających warunków by łamać konwenanse i stereotypy. Ich teatr określano często teatrem awangardowym, antyteatrem – sami artyści unikali określenia teatr absurdu i groteski. Działalność Jerzego Grotowskiego (1933-1999), który w 1959 roku założył Teatr Laboratorium i Tadeusza Kantora (1915-1990), który stworzył awangardowy teatr Cricot 2 odbywała się poza teatrem oficjalnym.

Teatr Laboratorium był teatrem skupionym na aktorze, w którym nie było dekoracji, kostiumów, charakteryzacji. Słowo w wyjątkowy sposób tworzyło więź między widzem i aktorem. Nowa artystyczna wizja zmieniła sposób myślenia o teatrze, roli, aktorze. Tadeusz Kantor, reżyser teatralny, był też scenografem i malarzem. Jego poetyckie spektakle (teatr sięgania do pamięci i wspomnienia) należące do cyklu "teatru śmierci" – Wielopole, Dziś są moje urodziny, Wielopole i nieukończone stworzyły indywidualny język teatru. Symboliczna scenografia, malarskość i poetyka przedstawienia stawiała Kantora w czołowie światowej eksperymentatorów i reformatorów teatru na świecie.

Wybitnym twórcą teatru, którego ogromnym sukcesem artystycznym była inscenizacja Tanga Sławomira Mrożka w 1965 roku z wielką rolą Wiesława Michnikowskiego był Erwin Axer (1917-2012). Uczeń Leona Schillera w latach sześćdziesiątych ściśle współpracował z teatrami w USA, Holandii, RFN, Szwajcarii, Austrii, ZSRR. Ta współpraca była inspiracją dla artysty by poszukiwać.. Najnowsze dzieła prezentował w Teatrze Współczesnym.

Spektakle Wrocławskiego Teatru Pantomimy Henryka Tomaszewskiego (1919-2001) były wydarzeniem artystycznym. Oryginalny język ciała niezwykle oddawał przesłanie utworu, często lepiej niż mowa. Reżyserował pełnospektaklowe widowiska oparte często na własnej choreografii i scenariuszu (Odejście Fausta według Goethego). Wśród artystów były też osoby głuche. Teatr Tomaszewskiego był entuzjastycznie przyjmowany na całym świecie.

Najważniejszym spektaklem w karierze Kazimierza Dejmka (1924-2002) były wystawiane w Teatrze Narodowym w Warszawie w 1967 Dziady Adama Mickiewicza. Niezapomnianą kreację stworzył wówczas Gustaw Holoubek wcielając się w rolę Gustawa. Zarzucano Dejmкови, że jego spektakl posiada silną antyrosyjską wymowę i stanowi gloryfikację religii katolickiej. Zniknięcie spektaklu z afisza wywołało głośne zamieszki studentów, a sam Dejmek został zmuszony do emigracji. Do Polski wrócił w 1973 roku na stanowisko dyrektora Teatru Dramatycznego.

Twórcą niepokornym okazał się też Adam Hanuszkiewicz (1924-2011). Jego spektakle, w których najważniejsza była sama inscenizacja wywoływały burze dyskusji tak jak to było w przypadku adaptacji powieści Romana Bratnego Kolumbowie rocznik 20, która wywołała wielką narodową debatę na temat heroizmu wojennego. Artysta był też jednym z twórców Teatru Telewizji.

Innym wielkim teatru jest Jerzy Grzegorzewski (1935-2005), który tworzy spektakle głęboko ironiczne. Podobnie jak Jerzy Grotowski (1933-1999) usiłuje zatrzeć wszelkie granice między aktorem a widzem. Zamieniał miejscami publiczność ze sceną. Gra aktorska u Grzegorzewskiego to podążanie za nastrojem, improwizacja. W latach osiemdziesiątych wyreżyserował głośne przedstawienia: Wesele Stanisława Wyspiańskiego, Ślub Witolda Gombrowicza, Dziady Adama Mickiewicza i inne.

Inscenizacje innego twórcy, który zapisał się w historii teatru – Jerzego Jarockiego (1929-2012), precyzyjnie, rzeczowo i ascetycznie sięgają po tematy egzystencjalne, do analizy kondycji człowieka przełomu wieków. Reżyser ogromną wagę przywiązywał do pracy z aktorem, wszystko u niego jest spójne – scenografia, słowo, przekaz.

Józef Szajna (1922 - 2008) w swoich spektaklach poszukiwał odpowiedzi o sens sztuki i miejsce artysty we współczesnym świecie.

Wybitnym twórcą jest Krystian Lupa – poeta teatru. Reżyser poszukuje świata wartości, tradycji, zastanawia się nad jego upadkiem, podejmuje próby analizowania zagrożenia bytu, upadku ducha. Przez spektakl jesteśmy prowadzeni mistyczną drogą. Najwybitniejsze jego dzieła były adaptacjami Rilkego, Bułhakowa, Brocha.

W ostatniej dekadzie XX wieku zadebiutowali jego wychowankowie: Grzegorz Jarzyna, Krzysztof Warlikowski i Agnieszka Glińska.

Grzegorz Jarzyna jest wielki eksperymentatorem. Pastiche i gra teatralnymi konwencjami uczyniły z Jarzyny artystę, który wymyka się jednoznacznym ocenom. Przedstawienia realizuje także poza granicami Polski (słynna inscenizacja Doktora Fausta Tomasza Manna w Berlinie). Doceniany poza Polską Krzysztof Warlikowski wystawia między innymi spektakle szekspirowskie; w Mediolanie, Tel Awiwie, Zagrzebiu, Stuttgarcie. Jego inscenizacje są kontrowersyjne, podlegają dyskusjom o granice w sztuce, o granice pracy z aktorem i eksperymentu z widzem.